

Visioonikonkurss "Härjapea teekond"

HÄRJAPEA VIIRASTUS

HÄRJAPEA VIIRASTUS

Härjapõe jõel on viirastuslik olemus. See on just sealsamas olemas, samas nähtamatu. Peaaegu käegakatsutav, ent hoomamatu. Need, kes teavad jõe olemasolust, saavad aru selle salapärasusest. Ajalooliselt Tallinna linna läbinud kiirevooluline jõgi pakkus linnakodanikele varem eluks kõige elementaarsemat ainet – vett. Teadmatusel ja oskuste puudumise tõttu käituti veega kui enesestmõistetava elemendiga ja sel moel muutus algselt miski nii vajalik millekski eemaletõukavaks. Jõe elu sünnitav energia asendus võika lõhnaga, mis levis kõikjale linna ja segas asunike igapäevaseid toimetusi sel määral, et seda püüti kinni katta ning laudisega peita. Lõpuks leiti lahendus jõe maapõue sulgemise näol, kus looduse poolt antud võimalus peideti sügavale kanalisatsiooni.

Tegemist ei olnud pahatahtliku teoga, vaid pelga teadmatusel teisiti toimida. Kuid tänapäeval on see nukker lugu ühest kaduma läinud jõest kogutud kokku teiste Tallinna linna kummituslugudega ning Härjapea jõest on järel vaid viirastuslik mälestus.

Lahendus on pühendatud kummitusliku jõe mälestuseks ja on inspireeritud Härjapea viirastuslikust olemasolust. Eesmärgiks oli siduda Härjapea muinasjutulik lugu kaasaegsete urbanistlike vajadustega, kus mõeldakse nii passiivsemate kui ka aktiivsemate tegevuste peale.

Härjapea jõgi

Härjapea jõgi voolas mööda tänasel päeval Poolamäe nime kandvast pargist. Poolamäe on varem kasutuses olnud kalmistuna. Seal asus Tallinna vana rooma-katoliku kalmistu, mis avati 1803. Järgneva 30 aasta jooksul maeti rooma-katoliku kalmistule üle 370 inimese. Kalmistul asus Vene tsaari Poola-päritolu õukonnanõunik Josef Bahrynovsky ja tema abikaasa Antonina hauakabel. Kalmistu suleti matmiseks 1955. a. ning ala planeeriti ümber pargiks, püüdes maksimaalselt säilitada kõrg- haljastust.

Härjapea jõgi oli kiireloomuline ja veerikas keskaegne jõgi, mis läbis Tallinnat Ülemiste järvest mereni. Jõgi varustas Tallinna ja selle äärelinnasid vajaliku veega ning veekogu kõrvale tekkisid mitmed asustused. Näiteks Kivisilla tänav on nimetatud seal asunud silla järgi. Jõe vee-energiat kasutati mitmes kohas tööstuse arendamiseks. Sellele kerkisid vesiveskid ja tööstuslikud piirkonnad. Keskajal kasutati Härjapea jõe vett ka kindlustusvõõndis vallikraavides kaitseesmärgil.

Jõgi kulges kunagise tselluloositehase hoonekompleksi tagant Siselinna kalmistu servale Poolamäe orgu. Seal on tänapäevalgi võimalik kunagist jõesängi maastikust välja lugeda. Edasi

kulges Härjapea jõgi Tiigiveski pargis paiknevasse paistiiki. Tiik aeti 20. sajandi algul kinni kui see oli muutunud sombuseks ja kasutuskõlmatult mudaseks. Kusjuures kinniajamiseks kasutati Estonia teatri alt kaevatud mulda. Paistiigist voolas jõgi üle Juhkentali tänava, kus on praeguseni säilinud vesiveski, Imanta tänavasse, kust kulges edasi Maakri tänavale. Seal paiknes omal ajal jõe kaldale tekkinud tööstulik piirkond. Maakri tänaval tuletab jõgi end tänapäevalgi meelde üleujutustega kevadise lumesulamise ja sügise vihmaperioodi ajal. Maakrist voolas jõgi Kivisilla tänavalt edasi Reimanni ja Narva maanteega ristudes Jõe tänavale, mis on saanud nime seal voolanud jõest. Veel viissada aastat tagasi paiknes mererand ja Härjapea jõesuue Narva maantee joonel. Tänapäeval on merepiir muidugi kaugemale nihkunud. Tänapäevaks on linn jõe kunagisele asukohale peale kasvanud, kuid jõe kulgemise teekond on linnapildis selgelt eristatav.

Härjapea jõel asunud tööstuse pidev laienemine vajab järjest rohkem vett ning ühtlasi suunas jõkke järjest rohkem heitmeid. Samuti valati jõkke kogu solk, mis elanikel tekkis. 20. sajandi alguseks oli jõgi heitveest nii reostunud, et häiris linnarahva elu. 1914. aastal hakkas Jaan Poska juhitud Tallinna linnavalitsus ajutise lahenduse näol haisvaks solgiojaks muutunud Härjapea jõge katma puitlaudisega. Olukorda selline lahendus oluliselt ei parandanud. 1932. aastal alustati Härjapea jõe maa-alusesse kollektorisse juhtimise projektiga. Kollektor algas Juhkentali tänava lähedalt ja lõppes jõesuudme juures. 1936. aastaks oli keskaegne Tallinnat läbiv jõgi suletud kanalisatsiooni.

Kergliiklustee

Härjapea viirastuslikku jõge markeerib sinakas-halli värvitooniga asfaltkatendiga kergliiklustee ja värvilisest betoonist suurte geomeetriliste tükkidega moodustatud kõnnitee võrgustik. Lahendus soovib eristada jõe marsruuti muudest teedest katendite erineva värvi ja materjalikasutuse poolest. Samuti on kasutades värve võimalik elavdada linnaruumi ning tuua veidi elevust argisesse trajektoori.

Kergliiklustee ja Härjapea jõe ühenduskohtasid tähistavad avalikult kasutatavad veekraanid. Nende eesmärgiks on pakkuda joogivett avalikes kohtades. Maailmas on laialt levinud tänavatel tasuta joogivee võimaldamine. See pakub kosutust kuumadel suvepäevadel ning aitab turgutada hobisportlasi. Samuti on see hea võimalus näidata kunagise jõe kulgemist.

Kergliikleja teekonna mitmekesistamiseks pakume välja alternatiivse kergliiklustee trassi lisaks jõe markeerimise trajektorile. Tallinna kergliiklustee elavdamiseks on erinevaid võimalusi, konkreetsel juhul on soovitud võimaldada liikumisteed mereni mitme erineva ringiga.

Ala A – Poolamäe

Poolamäe on ala, kus Härjapea jõe säng on säilinud ning maastikus loetav. Varasema jõe voolamise kohta, tenniseväljakute kõrvale, näeb lahendus ette viirastuslikust jõest inspireeritud püsiinstallatsiooni. Jõe markeeringu moodustavad peegelsiledaks lihvitud roostevabast terasest erineva kõrgusega risttahukad. Need laenavad oma värvi ümbritsevast keskkonnast peegeldades seda vaatajale tagasi. Tulemuseks on hüpnotiseeriv reaalsust ja ruumilist taju proovile panev peitusemäng.

Poolamäe park, millelt põnev vaatamäng alla orgu avaneb, on endine rooma-katoliku kalmistu. Seal leiavad tänaseni rahu sadade kunagiste tallinlaste säilmed. Poolamäe ajalugu mängis lahenduses peamist rolli – oluline oli säilitada ala väärikus. Nii on sinna mõeldud piknikuaasad, millest üks paikneb endise kabeli asukohas.

Alale veelgi mõtlikumat ilmet lisavad Poolamäele laiali pillutud pink-kiiged, mis pakuvad mängulist istumisvõimalust. Kiik on oma olemuselt veidi suigutav element ning sobitub alale oma rahuliku rütmilise liikumise poolest suurepäraselt.

Jõesängi mööda kulgev kergliiklustee läbib ala alt oru kaudu jättes nõlvapealse tsooni rahulikuks puhkekohaks.

Ala B – Tiigiveski

Kui naabruses asuv Poolamäe on suurepärase koht rahulikuks ajaveetmiseks, siis Tiigiveski park on mõeldud aktiivseteks tegevusteks. Parki on oodatud lapsed, noored, eakamad ja loomulikult lemmikloomad. Tegevust jätkub kõigile. Mänguväljakul ja koertealal on kasutatud ära pargi toredat reljeefi, mille kõrguste vahe jätab seadmete valikul rohkesti mänguruumi. Tiigiveski park on ümbruskonna inimeste kodupark, kus on hea aktiivselt aega veeta ja inimestega kohtuda.

Talvel, kui ilmastikuolud lubavad, rajatakse endisele veskitiigile puude vahel looklev uisurada. Lisaks uisujäälle meenutab pargis Härjapea jõge installatsiooni “Härjapea viirastus” teine osa: Poolamäelt tuttavad peegelsiledad terrassambad on parki paigutatud kolme väikese grupina.

Ala C – Maakri

Maakri tänav, mida mööda Härjapea jõgi kulges, kasutas 18. sajandil ära jõe poolt pakutud võimalusi. Jõgi andis vett ja energiat. Seda kasutati vilja jahvatamiseks, paberi tootmiseks ja naha parkimiseks. Selle tõttu oli asjakohaste töötubade rajamine Maakri tänavale igati loogiline.

Piirkonnast kasvas välja omanäoline tööstusrajoon, millele lisandusid püssirohu- ja pagaritöökodad.

Tänapäeval on Maakri tänav kujunenud läbikäidavaks südalinna tänavaks, mis ühendab omavahel Rävalla pst ja Lauteri tänav.

Maakri tänav on kujunenud läbikäidavaks südalinna tänavaks, mis ühendab omavahel Rävalla puiestee ja Lauteri tänav.

Meie lahendus näeb ette markeeritud eriilmelise kergliiklus- ja kõnnitee "Härjapea teekond" kulgemise Lennuki tänavast Maakrisse ning sealt edasi Kivisillasse. Soovime muuta Lennuki tänav õuealaks, mis võimaldab mootorsõidukite poolt vähekasutatud tänavala kergliiklejatel paremini tarbida. Maakri tänav saab muuta ühesuunaliseks Lennuki tänavani ning sõiduteeäärsest parkimisest loobudes jääb ruumi kergliiklustee rajamiseks. Soov on tõsta esile ja väärtustada kergliiklemisvõimalusi luues inimõõtmelist kaasaegset linnaruumi.

Kitsamõõtmelisuse ja suhteliselt madala hoonestuse tõttu on Maakri tänav säilitanud hubase ruumi omadused, milles on väikese kohendamisega lihtne võimaldada kergliiklejatele parimad võimalused liikumiseks ja koha tarbimiseks.

Liiklusmuudatusega tekitame kaasaegse inimõõtmelise kergliiklejat eelistava linnaruumi. Olemasoleva parkimisplatsi äärde pakub lahendus välja istumisala, mis on pooleldi avatud ja suletud päikesele. Seal on lesima kutsuvad pingid ja ala ilmestavad 11 läikivast roostevabast terasest erikujulist metallraami. Need meenutavad Härjapea jõe viirastuslikku olemust sidudes kolm ala omavahel: Poolamäe, Tiigiveski ja Maakri.

Väikevormid

"Härjapea teekonna" ilmestamiseks loodud väikevormide sari on saanud inspiratsiooni kiirevoolulise jõe lainetusest. Kaasaegne lahendus sobitub urbanistlikku keskkonda ja võimaldab sarja elemente kasutada jõe teekonda saatval alal.

Pingid on nurgelisi laineid kujutavad elemendid, mille teeb eriliseks lihtne ja konkreetne vorm ning lahenduse varieeruvus. Sarjas on standartne pink, mida on oma suuruse ja käepärasusega lihtne ümbruskonda paigutada, samas kui Suure ja Väikese Lebo pikkus sõltub vastavalt installeerimisümbruskonnast. Pinkide vorm sobib suurepäraselt sõpradega aja veetmiseks või üksinda raamatu lugemiseks. Lainena mõjuv seljatugi on mugava kõrgusega ja hea nurga all pakkudes mõnusat toetuspinda. Laudist hoiab koos metallraam, mis järgib nurgelise laine struktuuri jättes sealjuures konstruktsiooni õhuliseks.

"Härjapea viirastuse" kontseptsiooni annab suurepäraselt edasi asümmeetriline metallraamistik. Lääkiv metalne roostevaba teras mõjub peegeldava pinnana linnaruumis viirastusliku elemendina. Iga raami sisse on paigaldatud üks suunamisvõimalusega valgusallikas. Lampide asukohad jooksevad raamistikku läbides paremalt vasakule järgides raamide enda sirgjoonelist liikumist. Selline valgusega mängimine mahendab väikevormide rangust ja konkreetseid vorme. Infotahvlite kuju kordab metallraamide asümmeetrilist kujundusprintsipi. Veidi lustakas ja reeglipäratu raam muudab linnakeskkonda mängulisemaks. Soov oli luua kergete joontega noormaalmõõtudes väikevorm, milles puuduks tavapärase infotahvlile iseloomulik igavus. Väikevormide sarja nurgelist kujundust pehmemdab hubane lamp, mis on oma vormilt ümaram ja sõbralikum. See on ülejäänud perekonna sõbralik pesamuna, mis oma õdede-vendade sirgjoonelisusest hoolimata, kasvas meeldivalt omanäoliseks.